

Економске реформе знатно су успорене и њихови позитивни ефекти једва да се препознају у друштвеној свакодневици. Кашњење у реформским процесима који треба да омогуће тржну привреду, мању јавно потрошњу и улогу државе као арбитра, имаће озбиљне последице управо због економске кризе која долази убрзано у Србију. Један од кључних реформских захвата јесте контровезни, али економски нужан процес приватизације. До сада, учињен је знатан помак у процесу трансформације друштвеног капитала, док је јавни сектор, односно јавна предузећа и установе, остао нетакнут.

Поред сталног одлагања почетка приватизације и реструктурирања јавног сектора, присутно је и одлагање приватизације преосталих друштвених предузећа, па чак инверзан процес добија на замаху, кроз такозвано подржављење друштвених предузећа, избегава се законска обавеза приватизације истих. Преко стотину предузећа је предвиђено за подржављење или је већ подржављено, а изгледа да се тај списак и даље проширује.

Три су разлога због којих је ова дестимулативна пракса постала део наше економске и шире друштвене свакодневице : 1) избегавање конфликта са синдикатима, 2) остваривање партијско-личних интереса појединаца и група на власти и 3) политичко компромисерство и недостак јасне визије о токовима економског развоја друштва. Присуство и делотворност ових разлога указује на политичку неспремност актера да одлучно воде и конкретно спроводе економске реформе у друштву.

Економска криза изоштриће свест економских, политичких актера и друштва у целини, о улози и утицају наведених фактора на токове економског живота у земљи. Истовремено, криза ће наметнути и обавезу кључних актера политичког и економског живота да донесу бескомпромисније и недвосмисленије економске одлуке и у домену приватизације јавног сектора и ликвидације преосталих друштвених предузећа. Свако одлагање таквих одлука имаће за последицу отежавање већ ионако тешке ситуације, а све то ће се морати кад тад урадити, само ће цена бити већа.

Начело приватизације друштвеног капитала - законска обавезност

Приватизација у Србији добија подстрек и утемељење тек доношењем сета приватизационих закона 2001. године. До 2001. године, она је спровођена по неколико различитих модела, од којих су најпознатији инсајдерска подела капитала запосленима, без права трговине низ година и директне погодбе подржане од стране тадашње власти. Приватизација, у смислу уласка страног капитала, била је могућа искључиво директном погодбом са подобним страним инвеститорима. Најпознатији је случај Галенике са Миланом Панићем, али постоји још неколико значајних примера тих погодби које су добро функционисале, као Месер-Техногас или ИБП-Кока-кола. Директном продајом дела Телекома, велика новчана средства ушла су у буџет 1996. године, те омогућила да режим оствари релативно лагодне 2 године кроз упумпавање тог новца у потрошњу.

Други модел је уведен 1997. године са законом о својинској трансформацији. По том закону, трансформисано је 777 предузећа, и то углавном најуспешнијих фирми у друштвеној својини, са изузетком цементара и дуванске индустрије, који су по посебном програму Владе били искључени. Процењује се да је друштвени капитал у вредности од неколико милијарди евра подељен кроз бесплатне акције грађанима, односно првенствено запосленима тих фирми, који нису имали праву свест о вредности тих акција, и који су их махом, касније буд зашто продавали. Само мали број је успео да значајније уновчи те акције: Хемофарм, Апатинска пивара, Књаз Милош.

Закон о приватизацији и сет осталих закона који регулишу област приватизације, ступили су на снагу средином 2001. године, и прописавши обавезну приватизацију целокупног друштвеног капитала и орочивши је на период од 4 године. По сили закона, требало је приватизовати неколико хиљада предузећа. Током 2003. године, изменама закона, продужава се и рок за окончање поступка до марта 2007. године.

Држава се определила за релативно сложен поступак приватизације у односу на већину земаља које су прошле кроз процес транзиције. За приватизацију друштвених предузећа, било је потребно припремити релативно сложену документацију, решити имовинско правне односе и слично. Сам поступак трајао је минимум годину дана за мала предузећа, док су велики системи били у поступку више година.

Ток приватизације

Након почетних тешкоћа, посебно у области организације процедура и формирања институција за спровођење приватизације, процес приватизације достигао је максимум по броју продатих предузећа током 2003. године.

Промена републичке владе у пролеће 2004. године, имала је за последицу застој од приближно шест месеци. Узрок застоја био је идеолошко пропагандног карактера. Превасходна политичка намера била је да се оцрни претходна гарнитура на власти. Неуспешан покушај ревизије 80 приватизација, као и надзор над радом Агенције за приватизацију, проузроковао је губитак драгоценог времена и јалово пролонгирање поступака који су били у току. Није установљена ниједна појединачна одговорност, а поништене су само оне приватизације друштвених предузећа, где власници нису поштовали уговор, а не због манипулација или пропуста Агенције за приватизацију (што је и логично, јер је уговор о приватизацији предвиђао обавезе власника које су требале да се контролишу).

У току 2005. године, усвајањем измена Закона о приватизацији, власт је донела кључну одлуку, отпис дугова предузећа према држави, државним банкама у стечају и јавним предузећима. Захваљујући овој одлуци, предузећа преоптерећена дуговима, постала су атрактивнија за продају. Отписом државних дугова посебно према великим системима, креиран је „позитивни капитал“. Ова мера дала је одређени подстицај приватизацији великих друштвених индустријских предузећа, које би се у супротном продала из стечаја или угасила.

Приватизација банака са државним уделом обављена је током 2005. и 2006. године, када је највећи број државних банака променио власника. Уједно су и власници мањих приватних банака продали своје акције страним банкарима, тако да је банкарски систем скоро у потпуности приватизован и у страним рукама.

Одустајање од приватизације и подржављење

Међутим, како се приближавао рок за завршетак приватизације, од опредељења за обавезну приватизацију свих друштвених предузећа, полако се одустаје, и све чешће се догађа поступак подржављења одређених друштвених предузећа, као и одустајање од приватизације читавог низа државних предузећа, односно делова јавног сектора. Бројни примери потврђују наведено гледиште.

Пише: Богдан Петровић
четвртак, 29 јануар 2009 14:59

На нормативном плану, одустало се од доношења стратегије приватизације дела јавног сектора, пре свега локалних комуналних предузећа и градског грађевинског земљишта, са пратећим законима, који су припремани у Влади током 2006. године. Иако су документа била припремљена, никаквог опипљивог помака у последње две године није било.

Потпуно је заустављено спровођење одлука Владе о приватизацији одређеног броја рехабилитационих центара (читај бањских лечилишта), где су, чак, спроведени поступци избора приватизационих консултаната. Ништа није урађено ни на трансформацији такозваних војно доходовних установа, упркос посебној одлуци Владе. Штавише, данас се неке од њих враћају у окриље Министарства одбране из кога су са муком изашле. Нема никаквог помака око судбине пољопривредног добра Карађорђево, који представља својеврсан нонсенс, јер је војска један од највећих земљопоседника.

Одустало се и од спровођења одредби Закона о јавном информисању које су предвиђале обавезну приватизацију свих медија – власништво локалних самоуправа – тако да је заустављена приватизација Студија Б и читавог низа значајних локалних медија, попут РТВ Крагујевац. С друге стране, велики број локалних медија је приватизован. Тако да данас имамо аномалију да је већи део локалних медија приватизован, док су велики градови још увек власници својих станица. О непоштовању закона да и не говоримо.

Поменимо и случај Новосадског сајма, за који се напрасно заинтересовала покрајинска власт, па је и ту дошло до идеје да се попокрајини (пошто покрајина није држава, морали смо да смислимо нову реч), одосно, да Новосадски сајам постане покрајинска својина, док се, с друге стране, Београдски сајам приватизује. Исто тако, одлучено је да се не приватизују ни предузећа која се баве контролом квалитета, као и читав низ мањих водопривредних предузећа, премда је део њих, ван Војводине приватизован (није ни случајно што су недавна хапшења у Зрењанину имала везе и са водопривредом).

Случај ПКБ као парадигма одустајања од приватизације

„Најсимпатичнији“ пример филозофије бесмисленог подржављења је случај ПКБ-а. Почело је од председничке кампање Бориса Тадића, када је председник Тадић, заједно са Слободаном Милосављевићем, тадашњим министром пољопривреде, боравио у посети ПКБ-у. Тада је радницима пред ТВ камерама речено: „Београд треба да има

сигурно снабдевање млеком и житом, зато се ПКБ неће приватизовати.“

Нико од присутних новинара, а потом ни аналитичара, није приметио да и остали градови у Србији нужно морају имати регулисано снабдевање хлебом и млеком, те да им због тога ваља поштедети пољопривредне комбинате од приватизације.

У међувремену, пошто су избори на свим нивоима окончани, Градоначелник Београда недавно је открио нови разлог за одустајање од приватизације ПКБ-а. Градоначелнику је за око запало земљиште које користи ПКБ. Наиме, у будућности, град има намеру да се шири управо на тим површинама. Међутим, ни ти разлози не стоје, пошто ПКБ има само 5.000 хектара којима будући власник може да располаже. Остало је државно (18.000 хектара), и на то неће имати никаквих права будући власник, већ град може већ сада да зида, ако градоначелник направи мост преко Дунава од Земуна до Црвенке.

Шта након овога може закључити ? Да је након избора, нпр, грађевинарство важније од снабдевања хлебом и млеком? Наравно, ни једно, ни друго не стоје као разлози за подржављења ПКБ-а, али то је већ тема за посебан текст.

Законски рок за окончање приватизације се не поштује

Закон о приватизацији предвидео је 31.12.2008 – као крајњи рок за приватизацију друштвених предузећа, а последица прекорачење тог рока је по закону обавезна ликвидација предузећа.

Како се исти приближавао, на крају 2008. године, рок се релативизовао тумачењем закона, тако што се креативно протумачило да се не односи на предузећа за која је јавни позив за тендер или аукцију објављен пре 31.12.2008, док сва остала предузећа треба да 31.12.2008. оду у стечај или ликвидацију.

Колики је недостатак политичке воље, а и способности да се укине друштвена својина у привреди, говори и податак да и крајем јануара 2009. године поступци ликвидације нису покренути за предузећа за које продаја путем тендера или аукције није у току, иако је

Пише: Богдан Петровић
четвртак, 29 јануар 2009 14:59

било речено да ће се покренути са 31.12.2008. У Србији је, у овом тренутку, преостало око 400 таквих субјеката. Мада, од лета до данас, покренуто је једно 20-так поступака ликвидације.

Занимљиво је да је актуелна Влада Србије преузела као обавезу у споразуму са ММФ-ом, покретање поступка ликвидације друштвених предузећа на дан 31.12.2008. Формално-правно, поступак ликвидације је врло једноставан, пошто га покреће сама Агенција за приватизацију. Економско-правни парадокс првог реда је и то, да се поступак и даље одлаже, при чему је очигледан изостанак било каквог концепта или идеје о покретању тих поступака.

Последице инерције и неодговорности су видљиве. У свим предузећима свакодневно долази до умањивања вредности имовине, будући да послују са губицима. Исто тако, радницима се махом не плаћају доприноси, а понегде и плате. Такође, неретко се дешава, да се имовина, потпуно супротно економској логици, отуђује кроз различите уговоре са вештим приватницима, или нестаје кроз свакодневне крађе.

Даљи опстанак таквих субјеката у привредном животу, нема никакво економско и социјално оправдање, јер и искључиво води ка умањивању друштвеног богатства. Одлагање ових процеса слично је одлагању ампутације ткива које је захватила гангрена, на крају се, уместо малог прста, мора одсећи цела рука.

Разлози удаљавања од јасног концепта приватизације

Иако су све владе од 2001. године до данас имале у програму спровођење либералне економске политике и приватизацију као један од постулата, протеклом временом, одлучност за спровођење приватизације се све више губи. Почело је са ревизијама приватизација у пролеће 2004. године, да би од формирања владе у мају 2007. године питање даље приватизације постало посебно проблематично и популистички третирано, кроз концепте одржања социјалног мира. Ови, пре свега, демагошко-популистички концепти имају предност над потребом за одлучним економским резевима и приватизацијом.

Уместо укидања друштвене својине у привреди, сведоци смо одлагања неминовног кроз

Пише: Богдан Петровић
четвртак, 29 јануар 2009 14:59

релативизацију и проширење законских рокова који предвиђају ликвидацију друштвених предузећа. Законом је било предвиђено да се процес приватизације оконча до марта 2007. Најпре усмено (што је више скандалозно него проблематично, мада формално гледано, није ни могло законски да се покрије, јер услед усвајања новог Устава, законодавни рад био је блокиран), овај рок је продужен до краја 2007. године, да би се и након тог рока, овога пута законом, рок за обавезну приватизацију продужио до краја 2008. године. На крају, и тај рок је релативизован и није поштован, пошто се стечајни и ликвидациони поступци у највећем броју случајева не покрећу.

Више је разлога за овакву негативну-политичко економску праксу. Први је сигурно избегавање социјалног конфликта са синдикатима, други је остваривање одређених партикуларних и најчешће личних интереса, док је трећи садржан у идеолошко-политичкој равни.

Повлађивање синдикатима је посебно узело маха пред мајске изборе 2008 године. Најпре је, као предизборно обећање, припремљено фамозно проширено дејство Општег колективног уговора (у даљем тексту ПДОКУ) са кључним ефектом повећања плата преко регреса и топлог obroка. Тада је, подсетимо, надлежни министар Љајић у присуству председника Тадића, обећао да ће потписати тај документ чим се формира „европска влада“. Други моменат је био обећавање „брда и долина“ синдикатима „Заставе“, преко најповољнијег социјалног програма понуђеног предузећу о трошку пореских обвезника, без обзира на евентуални уговор са Фиатом.

Са оваквим приступом и повлађивањем синдикатима није се могло спровести никакво озбиљно реструктурирање привреде односно привазаација преосталих друштвених предузећа, а изостала је и припрема приватизације дела јавног сектора. У прилог приче о утицају синдиката и калкулацијама као и конфузији власти, говори текуће замешатељство око ПДОКУ.

Колики је утицај синдиката на Владу, говори и чињеница да је током лета захтевана примена ПДОКУ. Тада је Влада формирала радну групу, на челу са специјалним саветником председника Владе, Ј. Бајецом. Занимљиво је да је ова радна група, и пре избијања светске економске кризе, на сајту Владе, објавила студију у којој стоји да је немогуће проширено дејство ОКУ и то из простог разлога што држава за тако нешто нема новца. Но, чудима никад краја.

Криза у Србију долази у октобру, када започиње повлачење штедње из пословних банака. Упркос томе, у новембру, Влада која је израчунала да нема пара за примену ПДОКУ, поменути уговор са синдикатима потписује. Да је потпис мртво слово на папиру сазнали смо у децембру. У савезништву са послодавцима, влада свој потпис обесмишљава тврдњом да ће се могућност реализације потписаног уговора са синдикатима посматрати у контексту праћења токова економског живота у условима економске кризе. Након својеврсне политичко-медијске и социјално-економске бламаже, влада поново води неке нове преговоре са синдикатима, премда је у споразуму са ММФ-ом предвиђено да се ПДОКУ неће примењивати током 2009-те године. Вероватни исход ове заврзламе је да ће Влада потписати са синдикатима мораторијум на шест месеци.

Након шест месеци кренуће за стара прича „сада није тренутак за поштовање ПДОКУ“ . За очекивати је да ћемо у недоглед гледати рециклажу лажних обећања власти и подгевања нереалних очекивања радника.

Други битан разлог за одлагање приватизације јавних предузећа и подржављење друштвених, огледа се у остваривању и заштити посебних интереса. Ти интереси могу бити страначки и лобистички. Останком јавних предузећа под влашћу државе и даље се или задржава или економски ситуира читав низ страначких кадрова. Преко локалних медија постоји бесплатан медијски простор по градовима. С друге стране, неефикасност јавних предузећа, омогућава да одређени економски центри моћи профитирају на уштрб властитих монопола у одређеним областима економског живота.

Трећи разлог лежи у начину на који је формирана садашња, али и неке претходне Владе Србије. Компромиси који су прављени, омогућили су странкама да склопе краткорочне договоре, лишене адекватне стратегије и визије економски неопходних потеза, који би омогућили постављање привредне активности на ефикасне тржишне основе. Саге о „бољем животу и новим радним местима“, „светлој европској перспективи“ или, пак, „јуначкој борби за Косово и Метохију“, те медијски ефектне паролe о „социјално“ или „патриотски“ одговорним владама, добиле су првенство над трезвеним третирањем тешких економских изазова. Случај заустављене или одложене приватизације није само доказ колико се лако губи време и новац, већ и случај на основу кога се конкретно потврђује неписано правило да је у економији стагнција друго име за регрес.

ЕПИЛОГ

Пише: Богдан Петровић
четвртак, 29 јануар 2009 14:59

Споразум са ММФ-ом дефинисао је циљеве које Влада мора да оствари у релативно кратким роковима. Влада ће морати брзо да осмисли стратегије и законска решења за приватизацију, пре свега у сектору јавних комуналних предузећа.

Време не ради у нашу корист у овом случају. Одлагање спровођења приватизације и реструктурирања јавног сектора, као и наставак бесмисленог концепта подржављења свега и свачега, имаће управо супротне последице. Криза ће захтевати огромне резове, пре свега у свему непродуктивном, а то је, између осталог, и огроман вишак запослених у јавном сектору, као и фиктивно запослених у друштвеним фирмама. Те нерационалности се могу отклонити само реструктурирањем и приватизацијом.

Колико је сати, говори и гувернер Јелашић завапивши за новим приходима од приватизације, како би се некако зауставио суноврат курса динара.

Приватизација дела јавног сектора је неминовна, а што се више одлаже, биће болније и непријатније. Како време буде протичало, држава ће бити принуђена да прода и оно што не треба, и то под форсираним условима и неповољним ценама. Могућности да се такав процес контролише биће мање, а неопходност брзе приватизације довешће до низа погрешних потеза. У томе и јесте опасност овакве опортунистичке политике.

Један од парадокса је да ће се и због притисака ММФ-а и економске кризе, неизоставно приватизовати баш и поменута подржављена предузећа. Толико о бесциљности свих тих поступака.

Само уколико постоји јасна политичка воља за променама, и то радикалним, у економској сфери, ови поступци се могу спровести квалитетно, уз уважавање максималних државних интереса.

То захтева да се сам врх власти, а пре свега председник републике, изјасне о потреби за болне и неопходне резове, односно, прекид политике која нас обасипа фразама без реалног покрића, нпр: „неће нам бити лошије ове године“, „најважнија је битка за очување радних места“. Влада ће морати да изгуби епитет социјално одговорне, и да се себе дефинише као тржишно одговорну. Додуше, неки помаци у том правцу већ се називу. Председник Тадић се исправио у последњима наступима, истичући да „неће

Економска политика Србије зауставља процес приватизације

Пише: Богдан Петровић
четвртак, 29 јануар 2009 14:59

бити губитка продуктивних радних места“. Надамо се да ће дефиниција продуктивног радног места бити адекватна.